

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПАРАДИГМАЛЬНА ОСНОВА МОДИФІКАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Людська цивілізація переживає вкрай складний етап розвитку свого розвитку, під час якого відбувається пошук нових парадигмальних орієнтирів, а отже і нових способів та форм господарювання. Йдеться про те, що цивілізація, яка склалася на переважно індустріальних підвалинах, стикається з викликами глобального характеру. Необхідним є перегляд глибинних засад цивілізаційного розвитку. До цього часу економічна наука не напрацювала достатньою мірою нових ідей, що могли б чітко відображати зміни у господарській діяльності. Стає дедалі очевиднішим, що саме інтелектуальний капітал щоразу більше перетворюється на провідний чинник економічного зростання, радикальних структурних зрушень, і перетворюється на головний чинник визначення ринкової вартості компаній та формуванні високого рівня їхньої конкурентоспроможності. Здатність економіки створювати й ефективно використовувати інтелектуальний капітал визначає економічну силу нації, її добробут. Інтелектуальна діяльність — це фундаментальна ознака нового, більш організованого суспільства, коли всебічний розвиток розумових і фізичних здібностей людини стає визначальним фактором економічного зростання.

Тенденції економічного розвитку вдетермінують становлення інтелектуальної економіки, де інтелектуальний капітал виступає як основний фактор виробництва. Якраз саме інтелектуальному капіталу та інтелектуальній праці належить головна роль у генезисі інтелектуальної економіки, що обумовлює зростання значущості формування ефективних систем управління інтелектуальним капіталом як у макроекономічному аспекті, так і на рівні суб'єктів господарювання. Ефективність використання інтелектуального капіталу й інтелектуальної праці визначають перспективи розвитку економіки країни.

У макроекономічному аспекті інтелектуальний капітал у процесі економічної глобалізації став головним чинником, який визначає місце країни у новій економіці. На мікрорівні реалії сучасних економічних процесів є такими, що підприємство вже не може забезпечувати істотні конкурентні позиції на ринку тільки за рахунок мате-

ріальних і фінансових ресурсів. Результати діяльності фірми все більшою мірою залежить від її інтелектуальних можливостей, які втілюються у процесі виробництва та реалізації нових товарів.

Розвиток сучасної світової економіки все більш залежить від продукції, в основі якої лежать нові знання та інноваційні розробки. В несталих ринкових умовах для вітчизняних підприємств важливим завданням є збереження промислового комплексу, його структурна перебудова і забезпечення подальшого науково-технічного розвитку. Наявні тенденції розвитку світової економіки збільшують роль інтелектуальних ресурсів для виробництва конкурентоздатної продукції. Внаслідок чого діяльність підприємства все більше залежить від ефективних дій людини, а знання перетворюються в один із основних факторів створення нової вартості.

Успішний розвиток підприємства та його високі фінансові результати перебувають у прямій залежності від інноваційних заходів, впровадження яких забезпечується наявністю відповідних ресурсів. Такими, зокрема, є інтелектуальні ресурси підприємства. При цьому як для дослідження процесів створення та використання інтелектуальних продуктів, так і для управління даними процесами на підприємствах необхідно мати в своєму розпорядженні чітко окреслений понятійний апарат.

У сучасній економіці, що ґрунтується на інформації та знаннях, інтелектуальна власність стає важливим ресурсом підприємства, необхідною складовою його інноваційного розвитку та забезпечення конкурентних переваг. Якщо в індустріальну епоху володіння матеріальними активами дозволяло підприємству бути успішним на ринку, то більшість сучасних підприємств-лідерів мають у своєму активі нові технології, знання, торгові марки.

Створення конкурентоздатної системи управління знаннями та інтелектуальним капіталом має стати конкурентною перевагою сучасної компанії. Система управління знанням сприяє підвищенню рівня творчої і виробничої самореалізації кожного працівника, збільшенню його персональної відповідальності та формує сферу безперервного створення інновацій.

Глобалізаційні тенденції обумовлюють все більш потужне зростання взаємозв'язків і взаємозалежності національних економічних систем. Активізувалися процеси економічної концентрації шляхом об'єднання і придбання підприємств. На хвилі поглинань і розпродажу активів підприємств відсутність інтелектуального капіталу в обліку і звітності призводить до зниження вартості економічної одиниці. Останнім часом у практиці підприємницької діяльності все частіше виникають проблеми, пов'язані з оцінкою

вартості, що необхідна при відчуженні інтелектуальних активів; включення їх до статутного фонду; оцінці та переоцінці інтелектуальних активів з метою повного обліку всіх активів підприємства; а також визначенні збитків від порушення прав на їх використання тощо. Необхідність оцінки вартості інтелектуальних активів виникає також у разі внесення їх до інноваційних, інвестиційних проєктів; при розширенні ринків збуту (шляхом надання франшизи тощо); у разі страхування, передачі в заставу з метою отримання кредитів; у разі банкрутства підприємства в процесі його ліквідації з метою задоволення позовів кредиторів. При цьому розрахунки вартості інтелектуальних активів, здійснені з певною метою, не можуть бути використані для досягнення інших.

Аналіз сучасних методів оцінки інтелектуальних активів показав, що при їх розробці недостатньо враховується галузева специфіка інтелектуальних активів, що приводить до ускладнення практичного застосування цих методів і виникнення проблем, пов'язаних з визначенням ринкової вартості таких активів. Це потребує проведення детального аналізу та визначення вартості нематеріальних активів, більшість яких, як правило, не відображені в звітності підприємства, яке купується.

Необхідно відзначити, що існуючі системи обліку змодельовані відповідно до потреб управління індустріальною економікою, в якій основним багатством були засоби виробництва у формі землі, обладнання, будівель. Однак традиційна бухгалтерія виявилась неспроможною достатньо ефективно забезпечити сучасну інтелектуальну економіку, основним потенціалом якої вважаються технології та людські ресурси. Існує багато переваг, здатних приносити економічні вигоди, які не висвітлені в обліку і звітності (людський капітал, клієнтський капітал, технології, окремі об'єкти інтелектуальної власності тощо), а інвестиції в них відображаються як поточні витрати.

Наслідком такого недоліку бухгалтерського обліку стала суттєва невідповідність даних публічної звітності відносно реального стану підприємства та його ринкової вартості. Це провокує асиметричний розподіл інформації в економічному середовищі з відповідними наслідками для різних груп користувачів фінансової звітності. Однак бухгалтерський облік як інформаційна база управління економікою повинен відповідати тим реаліям, які склалися в сучасному світі, суть котрих зводиться до того, що економіка стрімко ускладнюється в різних вимірах. Таким чином, існує нагальна потреба об'єктивного та адекватного сучасним реаліям облікового відображення інтелектуальних активів.